

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-75>

УДК 658.012.005:338.1

Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання

Марина А.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Еланська Н.О.

магістр
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Петренко М.А.

магістр
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Досліджено значення економічної безпеки для забезпечення функціонування та розвитку сучасних суб'єктів господарювання. Встановлено, що ключовим елементом системи економічної безпеки є механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Визначені складові елементи сучасного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств та окреслені його основні функції.

Ключові слова: економічна безпека, суб'єкти господарювання, загрози безпеці, система економічної безпеки підприємства, механізм економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Марина А.С., Еланская Н.А., Петренко М.А. МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Проанализировано значение экономической безопасности для обеспечения функционирования и развития современных субъектов хозяйствования. Установлено, что ключевым элементом системы экономической безопасности является механизм обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйствования. Определены составляющие современного механизма обеспечения экономической безопасности предприятия и обозначены его основные функции.

Ключевые слова: экономическая безопасность, субъекты хозяйствования, угрозы безопасности, система экономической безопасности предприятия, механизм экономической безопасности субъектов хозяйствования.

Maryna A.S., Elanska N.A., Petrenko M.A. MECHANISM OF ENSURING ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISES

The value of economic security for ensuring functioning and development of modern subjects of managing is analysed. It is established that a key element of a system of economic security is the mechanism of ensuring economic security of subjects of managing. The ensuring economic security of the enterprise making the modern mechanism is defined and its main functions are designated.

Keywords: economic safety, subjects of managing, threat to safety, system of economic safety of the enterprise, mechanism of economic safety of subjects of managing.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Функціонування суб'єктів господарської діяльності пов'язано з постійним реагуванням й адаптацією до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Пошук нових шляхів розвитку, сталого функціонування, а інколи й виживання, зумовлені з боку зовнішнього середовища нестабільністю вітчизняного політичного, нормативно-правового та економічного простору, з боку внутрішнього середовища – зменшенням показників фінан-

сової стійкості, автономії, рентабельності, ділової активності. Відсутність належного рівня економічної захищеності діяльності суб'єктів господарювання приводить до зростання залежності від зовнішнього середовища, істотної чутливості до його агресивного впливу, втрати ринкових позицій та фінансової автономії. Вчасна ідентифікація як внутрішніх, так і зовнішніх загроз сприяє мінімізації негативного руйнівного впливу на економічний стан суб'єкта господарювання. Зазначені

обставини зумовлюють підвищення уваги до використання сучасних методів, інструментів та механізмів забезпечення економічної безпеки на макро- та мікрорівнях управління підприємствами будь-якої форми власності та сфери діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню питань забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як М.Г. Грещак [1], О.М. Гребешкова, О.С. Коцюба, І.П. Мойсеєнко [2], З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, Е.М. Лібанова, В.І. Кириленко, В.А. Кредісов, І.І. Мазур [3], А.І. Сухоруков, Я.В. Белінська, Т.Г. Васильців та інші. Вони розглядали поняття фінансово-економічної безпеки підприємства, засади та складники економічної безпеки на підприємстві та у межах держави, внутрішній механізм на підприємстві, їх передумови та форми, в яких вони можуть проявлятися. Але все ж, незважаючи на кількість дослідників, питання щодо механізму забезпечення та управління економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності залишається невирішеним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на наявність великої чисельності внутрішніх і зовнішніх факторів руйнівного та дестабілізаційного впливу на економічну безпеку сучасних підприємств, потребують подальшого вивчення й систематизації підходи, а також механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення підходів до формування та реалізації механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на рівень економічного розвитку, усі суб'єкти господарювання спрямовують зусилля на реалізацію місії підприємства шляхом виконання стратегічних, поточних та оперативних завдань. Стабільний фінансово-економічний стан при цьому виступає, з одного боку, базисом сталого розвитку, а з іншого – об'єктом постійного управління. Швидкість змін навколишнього середовища, зокрема часом непередбачувані «шокові» процеси в економіці країни або світу, потребують постійного пошуку методів, важелів та механізмів, що є найбільш ефективними внаслідок своєї гнучкості та адаптивності. Для характеристики комплексу заходів,

що використовуються суб'єктами господарювання для забезпечення економічної безпеки, частіше за все в науковій літературі використовуються поняття «механізм», «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм» тощо.

За визначенням О.В. Ілляшенка, «економічний механізм – сукупність взаємозалежних важелів і методів планового впливу на виробництво, обмін, розподіл і споживання продуктів, які включають у себе управління, нормування, облік результатів і витрат, відповідальність та матеріальне заохочення, інформаційне, ресурсне та організаційне забезпечення» [4, с. 162–163].

Н.Ю. Брюховецька визначає економічний механізм підприємства як систему, що діалектично розвивається, видів і форм власності, методів господарювання, форм управління, інструментів і важелів державного регулювання та ринкової саморегуляції, які визначаються об'єктивними і суб'єктивними умовами певного історичного етапу розвитку держави, її інституціями для забезпечення ефективного функціонування підприємств [5, с. 25].

Н.Г. Міценко під економічним механізмом функціонування підприємства розуміє сукупність елементів, серед яких виділяються економічні методи управління та інструменти (важелі) їх реалізації під впливом механізмів ринкового саморегулювання та державного регулювання, спрямованих на досягнення мети функціонування підприємства [6, с. 13].

О.В. Баскакова та Л.Ф. Сейко під економічним механізмом функціонування підприємства розуміють сукупність організаційних та економічних форм та методів впливу на господарсько-фінансову діяльність для досягнення поставлених цілей, забезпечення стійкого ефективного розвитку [7, с. 36].

Таким чином, категорія «економічний механізм» розглядається науковцями як на макрорівні, так і на мікрорівні. Узагальнюючи різні підходи до трактування дефініції «механізм управління», можна визначити «механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» як єдину систему форм, методів та важелів впливу на господарську, фінансову та інші види діяльності підприємства, що спрямовані на формування достатнього для досягнення стратегічних, тактичних та оперативних цілей підприємства рівня економічної безпеки, а раціональне використання їх різних комбінацій сприяє стабільному та невразливому до дії зовнішніх та внутрішніх загроз функціонуванню.

Розвиток сучасних підприємств тісно пов'язаний зі станом захищеності їх економічних інтересів, тому необхідно поряд зі створенням інноваційних, інвестиційних та інших функціональних фондів виділяти кошти на поточне та стратегічне забезпечення економічної безпеки. Досить швидкі темпи розвитку зумовлюють послаблення функціональних зв'язків між окремими системами суб'єктів господарювання, стимулюють виникнення дестабілізаційних факторів, ризиків діяльності. Зростання прибутковості підприємств, забезпечення розширеного відтворення та відповідного потребам розвитку рівня економічної безпеки визначають потребу в більш ґрунтовних заходах щодо забезпечення стійкості та невразливості підприємства. Систематичне виділення коштів на потреби забезпечення економічної безпеки забезпечує формування дієвої системи захисту економічних інтересів та фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання на стратегічному, поточному та оперативному рівнях. Певні проблеми в забезпеченні економічної безпеки зумовлені її розумінням як винятково досягненням певних економічних показників, водночас якісний захист економічних інтересів ґрунтується на відповідальному ставленні усіх працівників підприємства. Оптимальним підходом до забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання є залучення спеціалістів із широким колом знань, економістів, інженерів, техніків-технологів, менеджерів різних ланок до спільного вирішення проблемних питань, що виникають у процесі господарської та фінансово-економічної діяльності. Таким чином, до механізму забезпечення економічної безпеки доречно також додати суб'єктів та об'єкти безпеки, а також відповідні законодавчі, нормативно-правові акти, які регулюють процес досягнення відповідного рівня захищеності економічних інтересів підприємства.

Погоджуючись із твердженням В.В. Вовк [9], що основною метою забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання є досягнення максимальної стабільності та створення основ для економічного зростання в умовах дії об'єктивних та суб'єктивних загроз, слід також вказати на необхідність постійного моніторингу та оцінки різних сценаріїв розвитку факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Дійсно, комплексність та системність економічної безпеки, основним складником якої є механізм забезпечення економічної безпеки, дасть змогу якісно

оцінити поточний стан підприємства, виявити перспективні напрями досягнення стратегічних цілей, усунути або зменшити до мінімуму негативний вплив загроз економічній безпеці.

Основними складниками механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, на думку [10, с. 99], є фінансова, правова, технологічна, інформаційна, екологічна, кадрова, інтелектуальна та силова складові частини, методи, засоби та інструменти впливу (платіжні, депозитні, страхові та інвестиційні). Доречним є доповнення механізму такими важливими складниками, як фактори впливу на економічну безпеку, суб'єкти впливу, а також розширення методів і відповідних інструментів забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання (рис. 1).

Виходячи зі стратегічних цілей суб'єкта господарювання, його поточного фінансово-економічного стану та наявних ресурсів (трудових, фінансових, інформаційних, технічних тощо), обираються конкретні варіанти забезпечення економічної безпеки. Розмаїття підходів дає змогу створити унікальну комбінацію заходів, яка сприятиме досягненню стану захищеності економічних інтересів суб'єкта господарювання відповідно до особливостей його функціонування, оточуючого середовища та визначених векторів розвитку.

Реалізацію механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання здійснюють усі суб'єкти управління (у межах своїх повноважень) відповідно до покладених на них функцій та завдань. Основна роль у забезпеченні економічної безпеки належить керівництву підприємств.

Зміст механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання розкривається через реалізацію покладених на нього функцій (рис. 2), таких як аналітична, прогностична, інформаційна, попереджувальна, захисна, регулююча, контрольна, стимулююча, контрольна, практична, забезпечувальна.

Аналітична функція передбачає збір та систематизацію статистичної та облікової інформації, формування множини індикаторів, аналіз отриманої інформації з метою вчасної ідентифікації наявних та потенційних загроз. Прогностична функція полягає в розробленні на основі отриманої інформації базових альтернативних сценаріїв функціонування та розвитку суб'єкта господарювання. Інформаційна функція реалізується наданням оперативної релевантної інформації щодо факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, наявних та потенційних загроз. Попе-

Рис. 1. Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання

Рис. 2. Функції механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання

реджувальна функція передбачає реалізацію низки заходів із недопущення виникнення прогнозованих загроз економічній безпеці. Захисна функція передбачає забезпечення захищеності усіх сфер функціонування підприємства. Регулююча функція полягає у збалансованості заходів щодо захищеності фінансово-економічного стану підприємства та його динамічного розвитку. Контрольна функція реалізується через моніторинг відповідності заходів забезпечення економічної безпеки цілям підприємства. Стимулююча функція полягає у постійному пошуку більш дієвих методів та інструментів забезпечення економічної безпеки. Практична функція полягає у розробленні та обґрунтуванні програм розвитку підприємства з урахуванням його рівня економічної захищеності. Забезпечувальна функція реалізується формуванням фондів фінансових ресурсів для стабільного розвитку підприємства та створення потенціалу фінансової стійкості.

Висновки. Динамічний розвиток та різноспрямованість у динаміці економічних процесів зумовлюють виникнення чималої кількості

загроз для стабільного функціонування сучасних суб'єктів господарювання. Можливості підприємств у досягненні окреслених стратегічних цілей та розвитку зумовлені здатністю протистояти впливу зовнішніх та внутрішніх дестабілізаційних факторів, тобто рівнем економічної безпеки. Наявні підходи та методи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання дають змогу кожному підприємству сформувати свою унікальну систему забезпечення економічної безпеки відповідно до власних стратегічних пріоритетів розвитку.

Головне місце в системі забезпечення економічної безпеки займає механізм забезпечення економічної безпеки, який являє собою єдину систему форм, методів та важелів впливу на господарську, фінансову та інші види діяльності підприємства, що спрямовані на формування достатнього для досягнення стратегічних, тактичних та оперативних цілей підприємства рівня економічної безпеки, а раціональне використання їх різних комбінацій сприяє стабільному та невразливому до дії зовнішніх та внутрішніх загроз функціонуванню і розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грещак М.Г. (2001) Внутрішній економічний механізм підприємства. [Internal economic mechanism of the enterprise] Київ: Київ. нац. екон. ун-т. (in Ukrainian)
2. Мойсеєнко І.П. (2011) Управління фінансово-економічною безпекою підприємства. [Management of financial and economic security of the enterprise] Львів: Держ. ун-т внутр. справ. (in Ukrainian)
3. Варналій З.С., Мельник П.В., Тарангул Л.Л., Лібанова Е.М., Кириленко В.І., Кредісов В. А., Мазур І. І., Сухоруків А. І., Белінська Я.В., Васильців Т.Г. (2009) Економічна безпека. [Economic security] Київ: Знання. (in Ukrainian)
4. Ілляшенко О.В. (2014) Механізм функціонування системи економічної безпеки підприємства: підхід до побудови. [Mechanism of functioning of the system of economic security of the enterprise: approach to construction] Економіка. Менеджмент. Підприємництво, № 26(1), с. 160–168.
5. Брюховецька Н.Ю. (1999) Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика. [The economic mechanism of an enterprise in a market economy: methodology and practice] Донецьк: ІЕП. (in Ukrainian)
6. Міценко Н.Г. (2012) Діагностика дієвості економічного механізму торговельного підприємства [Diagnostics of the efficiency of the economic mechanism of a trading enterprise] Львів: ЛКА. (in Ukrainian)
7. Баскакова О.В. (2013) Економіка підприємства (організації). [Economy of the enterprise (organization)] Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». (in Ukrainian)
8. Іванюта Т. (2013) Економічна безпека підприємства [Economic security of the enterprise] Київ: Центр учбової літератури. (in Ukrainian)
9. Вовк В.В. (2014) Формування системи економічної безпеки підприємства [Formation of the system of economic security of the enterprise]. URL: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom2/10_Vovk.htm.
10. Грибніненко О.М. (2017) Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства [Essence and ways of ensuring economic safety of the enterprise] Херсон: Науковий вісник Херсонського державного університету, № 22-1, с. 98–100.
11. Хринюк О.С. (2015) Система забезпечення економічної безпеки підприємства: основні елементи [The system of ensuring the economic security of the enterprise: the main elements]: Ефективна економіка, № 3.
12. Дуб Б.С. (2016) Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, структура, значення [The mechanism of ensuring the economic security of an enterprise: the essence, structure, meaning]. ЖДТУ, с. 63–65.

REFERENCES:

1. Ghreshhak M.Gh. (2001) Vnutrishnij ekonomichnyj mekhanizm pidpryjemstva. [Internal economic mechanism of the enterprise] Kyjiv: Kyjiv.nac.ekon.un-t. (in Ukrainian)
2. Mojsejenko I.P. (2011) Upravlinnja finansovo-ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstva. [Management of financial and economic security of the enterprise] Ljviv: Derzh. un-t vnutr. sprav. (in Ukrainian)
3. Varnalij Z.S., Meljnyk P.V., Taranghul L.L., Libanova E.M., Kyrylenko V.I., Kredisov V. A., Mazur I. I., Sukhorukov A. I., Belinsjka Ja.V., Vasyljciv T.Gh. (2009) Ekonomichna bezpeka.[Economic security] Kyjiv: Znannja. (in Ukrainian)
4. Illjashenko, O.V. (2014) Mekhanizm funkcionuvannja systemy ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: pidkhid do pobudovy.[Mechanism of functioning of the system of economic security of the enterprise: approach to construction] Ekonomika. Menedzhment. Pidpryjemnyctvo, no.26(1), pp.160-168.
5. Brjukhovecjka N.Ju.(1999) Ekonomichnyj mekhanizm pidpryjemstva v rynkovij ekonomici: metodologhija i praktyka.[The economic mechanism of an enterprise in a market economy: methodology and practice] Donecjk: IEP. (in Ukrainian)
6. Micenko N. Gh.(2012) Diagnostyka dijevosti ekonomichnogho mekhanizmu torghovelnogho pidpryjemstva [Diagnostics of the efficiency of the economic mechanism of a trading enterprise] Ljviv: LKA. (in Ukrainian)
7. Baskakova O. V(2013) Экономыка predprjatyja (orghanyzacyy). [Economy of the enterprise (organization)] Moskva: Yzdateljsko-torghovaja korporacyja "Dashkov y K".(in Ukrainian)
8. Ivanjuta T. (2013) Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva [Economic security of the enterprise] Kyjiv: Centr uchbovoji literatury. (in Ukrainian)
9. Vovk V.V.(2014) Formuvannja systemy ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva [Formation of the system of economic security of the enterprise]. – Available at:http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom2/10_Vovk.htm.
10. Ghrybinenko O.M.(2017) Sutnistj ta shljakhy zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva [Essence and ways of ensuring economic safety of the enterprise] Kherson:Naukovyj visnyk Khersonsjkogho derzhavnogho universytetu, no. 22-1,pp. 98–100.
11. Khrynjuk O. S.(2015) Systema zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: osnovni elementy[The system of ensuring the economic security of the enterprise: the main elements]: Efektyvna ekonomika, no 3.
12. Dub B.S.(2016) Mekhanizm zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: sutnistj, struktura, zachennja[The mechanism of ensuring the economic security of an enterprise: the essence, structure, meaning]. ZhDTU, pp. 63–65.